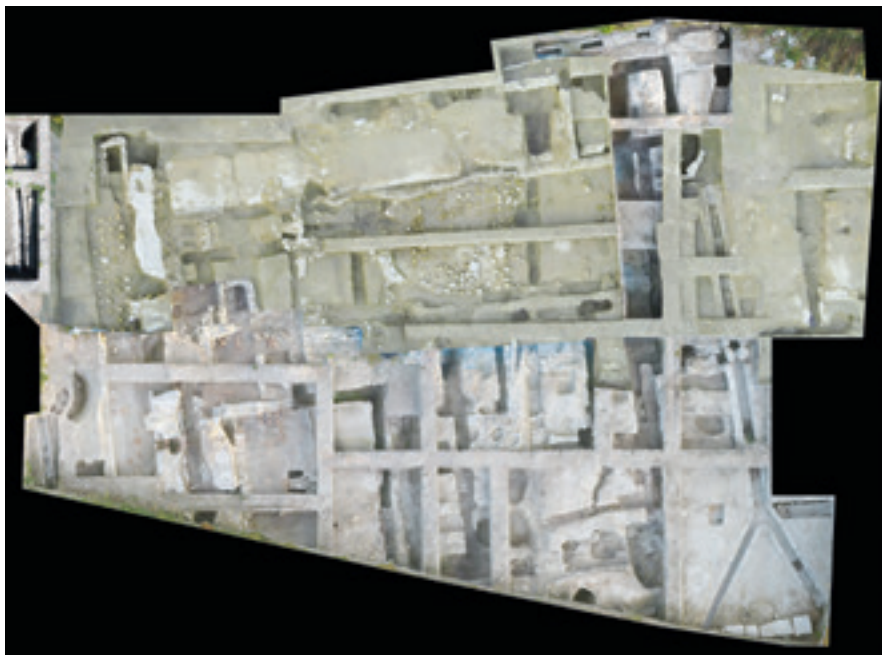

módszertan

Brigetio fürdő felülnézetből

BORHY LÁSZLÓ – BARTUS DÁVID – SZÁMADÓ EMESE
BRIGETIÓI FÜRDŐBŐL „RÓMAI FÜRDŐ LÁTOGATÓKÖZPONT”

IA szőnyi Duna-part, annak ellenére, hogy régóta ismert és védett régészeti lelőhely, valamint a tatai Kuny Domokos Múzeum „római szobájában” látható falfestmények is a közelből kerültek elő, soha nem kapott különösebb figyelmet a római kori Brigetio településének kutatásában. Ennek egyik oka a terület elhelyezkedése – a bokros, gazos folyópartot az ókori város szélének tartották –, másrészt Brigetio légiótáborra és polgárvárosa bőven adott munkát az elmúlt évtizedek régészeti kutatásaihoz.

IEz a helyzet 2014 nyarán változott meg, amikor a Komárom, Almásfüzitő árvízvédelmi öblözet árvízvédelmi biztonságának javítása tárgyú projekt keretében megkezdődtek a Komárom és Almásfüzitő közötti árvízvédelmi munkálatok. A projekt keretében a már meglévő gátakat megerősítették, valamint új gátat építettek azokon a helyeken, ahol az árvízvédelmi feladatokat az 1884-ben megépült Budapest–Új-Szöny (ma Komárom) vasútvonal magasított pályája látta el. Mindezek eredményeként az elkészült árvízvédelmi rendszer nagyobb biztonságot nyújt, és jelentősen megkönnyíti egy a 2013. évi rendkívüli árvízhez hasonló helyzet kivédését. A gát tervezett nyomvonalát északon a Duna, délen a vasútvonal határolta be, így nem adódott más lehetőség, mint keresztülvezetni azt a szőnyi Duna-parton. Az örökségvédelmi szempontból legaggályosabb részt, a katonai táborot sikerült a munkálatokkal elkerülni, így a Komáromi Klapka György Múzeum és az ELTE Régészettudományi Intézete szinte megkönnyebbülve vágott bele a gátépítéshez kapcsolódó régészeti megfigyelésbe (vagy ahogy az egyszerűség kedvéért mindannyian hívjuk: szakfelügyeletbe). A teljes nyomvonal lőszermentesítése és a fakivágást követően a földben bent maradt tuskók eltávolítása után, az „érdemi” régészeti munka első napjaiban, a terület humuszolása során azonban kiderült, hogy a vártnál jóval nagyobb problémával állunk szemben. A gazos, bokros terület ugyanis, ahol a korábbi felszíni leletgyűjtések sem kecsegtettek túl sok jóval, a római korban sűrűn beépített városrész volt, a Brigetio területéről eddig ismert legjobb megtartású épületekkel.

a római korban
sűrűn beépített
városrész volt,
a Brigetio
területéről eddig
ismert legjobb
megtartású
épületekkel

IFalak, padlók, padló- és falfűtés maradványai, küszöbkövek, csatornák és falfestménytöredékek váltakoztak a késő római korban az egykori település épületeibe beleásott sírokkal, mintegy tízezer négyzetméteren. Az egyik nagyméretű, csaknem ezer négyzetméteres épületet fürdőként azonosítottuk. Mivel

mintegy tízezer
négyzetméteren

szakmai szempontból egyetlen lehetséges megoldás jöhetett csak szóba: a lelőhely megőrzése a gát nyomvonalának módosításával

az aktuális jogszabályok szerint mindössze harminc nap állt rendelkezésünkre a próba- és újabb harminc nap a megelőző régészeti feltárássra, az előkerült épületek pedig több ezer négyzetméteren merítették ki a megőrzendő épített kulturális örökség fogalmát, szakmai szempontból egyetlen lehetséges megoldás jöhetett csak szóba: a lelőhely megőrzése a gát nyomvonalának módosításával.

¶ Ritkán lehet igazi örökségvédelmi vagy régészeti sikertörténetről beszámolni, ebben az esetben azonban sikerült elérni azt, amiben nem is reménykedtünk: a tervezők, a kivitelezők, a különböző hatóságok és hivatalok példamutató együttműködésének, valamint a Magyar Állam támogatásának eredményeképpen a 2014 augusztusában megkezdett feltárást követően már októberben megszületett a megállapodás a gát nyomvonalának módosításáról, ami végül elkezdte a római kori lelőhelyet, lehetőséget adva így a további kutatásokra.

ami végül elkerülte a római kori lelőhelyet, lehetőséget adva így a további kutatásokra

¶ A feltárt romokat az ősz folyamán előre bejelentett iskolás és munkahelyi csoportoknak mutattuk be, illetve októberben a *Nyílt nap a gáton* program keretében a mintegy hétszáz érdeklődőnek, akik az ország minden tájáról jöttek (2001 óta minden olyan régészeti feltáráshoz tartunk nyílt napot, ahol összefüggő területen van alkalmunk kutatni, ennek keretében végigvezetjük a látogatókat és megismertetjük őket a feltárási eredményekkel). Hazai és szlovákiai magyar, illetve szlovák kollégák is szép számmal jöttek a lelőhely megtekintésére.

Nyílt nap a gáton program

¶ 2015-ben a Miniszterelnökség támogatásával alkalmunk nyílt a lelőhely keleti részének kutatására, itt – többek között – két nagyméretű raktárépületet, úgynevezett horreumot tártunk fel, amelyek különböző élelmiszerek, főként gabona tárolására szolgáltak.

¶ 2016 nyarán a Miniszterelnökség további támogatásával folytatni tudtuk a római fürdő feltárást, így mintegy ezeröttszáz négyzetméteres rész került napvilágra az eredetileg ennél is nagyobb területű épületből. Annak ellenére, hogy a brigetói római kori falakat a középkor és az újkor folyamán módszeresen kitermelték, nagyon sok kiváló állapotban megmaradt épületrészletet tártunk fel. Különösen jó megtartásúak a padlófűtéses helyiségek alépitményei, az egykori padlókat tartó terrakotta oszlopok, valamint a kőből épített, téglákkal kirakott aljú csatornák. Az épület egykori díszítésével kapcsolatban sokat sejtettek a kezdetektől előkerülő színes falfestménytöredékek, az igazi szenzációt pedig a 2016-os feltárást hozta, amikor egy körülbelül nyolc négyzetméteres területen összefüggő falfestmény és stukkódíszek kerültek elő. Ezek restaurálása még nem történt meg, de a kiemelés utáni helyszíni megfigyelések alapján egy falba mélyített félköríves, stukkódíszes fülke és a falra festett szárnyas nőalakok omlottak a római épület padlójára. Ez a falfestményelet jól jelzi az épület egykori gazdag díszítését, amit az ezen kívül előkerült több mint százládányi

nagyon sok kiváló állapotban megmaradt épületrészletet tártunk fel

az igazi szenzációt pedig a 2016-os feltárást hozta

freskótöredék is alátámaszt. Ebben az évben szintén több csoportot (nyári táborosok, iskolások, itthoni és külföldi egyetemisták és persze kollégák) fogadtunk, illetve a *kulturális örökség napjai* keretében ismét nyílt napot tartottunk.

¶ Bár Brigetio területén 1992 óta folyamatosan zajlanak régészeti feltárások, és az előkerült leletek folyamatosan megtekinthetők a Komáromi Klapka György Múzeum állandó és időszakos kiállításain, az ásásokon feltárt épületeket minden évben visszatemetjük, így gyakorlatilag semmi sem látható jelenleg az egykori ókori településből. A Duna-parton feltárt római kori fürdő így kiváló lehetőséget adott arra, hogy egy régóta tervezett látogatóközpont és régészeti park létesülhessen Komáromban.

régóta tervezett látogatóközpont és régészeti park

¶ Mivel a lelőhely a Visy Zsolt miniszteri biztos által koordinált *A római birodalom határai – A dunai limes magyarországi szakasza* világörökségi várományos helyszín *Világörökség jegyzékébe* történő jelölés egyik kulcsfontosságú helyszíne, minden adott ennek megvalósításához, aminek anyagi kereteit reményeink szerint egy épp beadás előtt álló pályázat (GINOP-7.1.6-16) fogja finanszírozni. A jelenlegi terveink alapján az egykori fürdő területét mintegy ezeröttszáz négyzetméter területen egy zárt védőépülettel fedjük le, amiben egy kétszáz négyzetméteres látogatóközpont is helyet kap. A műemléki helyreállítás után a római kori maradványok a védőépületen belül megtekinthetők lesznek, a látogatóközpontban pedig különböző multimédiás eszközök (az egyszerű kivetítőtől egészen a virtuális valóságban rekonstruált római épületekig) állnak majd a látogatók rendelkezésére. A régészeti park fejlesztése terveink szerint nem áll meg a védőépület felépítésével, hanem a következő években látványásatásokkal, nyári régészeti táborokkal és különböző ókori tematikájú rendezvényekkel igyekszünk minél több látogatóval megismertetni a római kori Brigetiót.

az egykori fürdő területét mintegy ezeröttszáz négyzetméter területen egy zárt védőépülettel fedjük le, amiben egy kétszáz négyzetméteres látogatóközpont is helyet kap

¶ A mai Komárom az 1960-as évek közepétől, a gyógyhatású termálvíz megtalálása óta fürdőváros. Amikor a második világháborúban lebombázott városi strandfürdő helyett az 1950-es évek közepén újat építettek, még álmodni sem mertek arról, hogy a strand, egy szerencsés véletlennek köszönhetően, gyógyvizet kap. Ez a véletlen pedig Tóth Istvánnak, a Komáromi Lengyár Rostkikészítő Üzeme vezetőjének az érdeme. Tóth Istvánt 1965-ben megbízták a len áztatására alkalmas meleg vizet nyerő kutak fúrásának lebonyolításával. Az erre a feladatra szánt keretösszeg azonban elfogyott anélkül, hogy meleg vizet találtak volna. Az üzemvezető engedélyt kért a fúrás folytatásához, mert hitte, hogy lesz meleg víz, de nem kapott, ezért engedély nélkül fúratott tovább, és 1273 méter mélységben 59 °C-fokos termálvizet talált (Tóth István hatásköre túllépése miatt fegyelmet kapott). A termálvizet elvezették a városi fürdőbe, a strand versenymencedéjébe. Miután a vizsgálatok során kiderült, hogy a termálvíz, összetételénél

egy szerencsés véletlen

1273 méter mélységben 59 °C-fokos termálvizet talált

mára a térség első számú gyógyvizes terápiás központja

fogva gyógyhatású, amelyet degeneratív jellegű gerinc- és ízületi bántalmakra, baleseti eredetű mozgásszervi betegségek utókezelésére, gyulladásszerű ízületi betegségek idült állapotaiban, valamint gyulladásszerű nőgyógyászati megbetegedések idült eseteiben javasolt használni, gyógyászati alkalmazására gyógymedence, majd termálfürdő létesült, amely mára a térség első számú gyógyvizes terápiás központja.

¶ A gyógyvízzé nyilvánított termálvíz azonnal bekapcsolta Komáromot az idegenforgalomba, hiszen addig az Igmándi erődön és benne a Komáromi Klapka György Múzeum római kőtárán és időszaki kiállításain kívül nem volt más turisztikai látványossága, mivel a Monostori erőd akkor még szovjet hadianyagbázis volt, a Csillagerőd pedig élelmiszerraktár, s az is maradt mindkettő a rendszerváltásig. Azóta a Monostori erőd népszerű turisztikai látványosság, a Csillagerődben pedig a Liget-projekttel kapcsolatos fejlesztések zajlanak.

bebizonyosodott, hogy a fürdő kultúra mintegy ezernyolcszáz éves múltra tekint vissza Komárom területén

¶ És bár a gyógyvíz brigetiói használatára nincs bizonyítékunk, a 2014-ben megtalált római épületkomplexummal bebizonyosodott, hogy a fürdő kultúra mintegy ezernyolcszáz éves múltra tekint vissza Komárom területén. Ezt kihasználva a fürdő 2015-ben felvette a Brigetio Gyógyfürdő nevet, és a területén elhelyezett információs táblákkal hirdeti Brigetio történetét, a fürdés ókori hagyományait és a brigetiói polgárvárosban feltárt falfestményekről készített másolatokkal díszíti helyiségeit. 2016-ban a Csobbanó Fesztivál keretében alkalmunk nyílt személyesen is népszerűsíteni a múzeumot, foglalkozásokat vezettünk és előadásokat tartottunk a fürdőfeltárásról. Ahogy a fürdő a tisztálkodás, a gyógyulás, a társas élet és a kikapcsolódás, esetenként a művelődés egyik fontos ókori helyszíne volt, így vált a Brigetio Gyógyfürdő is egy kicsit ókori fürdővé arra a napra.

¶ A brigetiói fürdő feltárása 2017-ben a Miniszterelnökség támogatásával folytatódik, ez évi feladatunk a látogatóközpont pontos határainak kijelölése, illetve a kapcsolódó parkoló területének a feltárása, ezzel is előkészítve a 2020-ig megvalósuló projekt indítását.

¶ A brigetiói fürdő feltárását már eddig is követő szakmai és nagyközönségi /turisztikai célú érdeklődés, reményeink szerint garanciát nyújt arra, hogy a *Római Fürdő Látogatóközpont*, megépülését követően bekerül a római limes építményeinek megismerését célzó hazai és nemzetközi turisztikai vérkeringésbe.

Borhy László akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár, az *ELTE BTK Régészettudományi Intézet* igazgatója, az *ELTE BTK* dékánja, ásatásvezető régész

Bartus Dávid egyetemi adjunktus, *ELTE BTK Régészettudományi Intézet* igazgatóhelyettese, ásatásvezető régész

Számadó Emese, a *Komáromi Klapka György Múzeum* igazgatója, ásatásvezető régész

MÜTÁRGYAK éjszakája

save the date
2017. június 10.

PROGRAMOK

Értékbecslés

Jótekonysági árverés

Resident Art séták

Kortárs kiállítás

Hamisítási technikák

Élő MúzeumCafé kerekasztal beszélgetés

Design bemutató

Kiállítások tárlatvezetéssel

Jelentkezés és további információ: info@mutargyakejszakaja.hu ** 06 30 511 7549

Szakmai
támogatónk

Támogatónk

Portfolio

múzeumcafé

A Pilla a totkban címét ihlető graffiti a Döbrentei utcában
Blahák Eszter felvétele

